

UNIVERSUL LITERAR

Sub Conducerea D-lui N. IORGA

Princesa Ecaterina Gallitzine, născută Cantemir.

(Portret de Van Loo și gravat de R. Gaillard)

Doză poete de sînge românesc în Franța

Elena Văcărescu și Ana de Noailles

de N. IORGA

Academia Română a recunoscut prin alegerea ca membre corespondente ale ei meritele literare, covârșitoare, a două doamne din neamul nostru pe care împrejurările le-au adus a da expresie unui suflet care, prin poruncile nebiruite ale rasei, rămîne totuși legat de cugetarea și simțirea noastră.

E greu a caracteriza, și încă pentru întâia oară în critica literară românească, opera atât de vastă și capabilă de atîtea interpretări a d-rei Elena Văcărescu și a d-nei Ana de Noailles, născută Brâncoveanu.

Sînt mai multe decenii de cînd scrie odrasla poezilor Văcărești, a lui Ienăchiță cel învățat în carte italiană, francesă și orientală, a lui Alexandru și Nicolae, cîntăreți de iubire în genul frivol al veacului al XVIII-lea, a lui Iancu, cel cu studii la Pisa, care a început cu stanțele înaripate din «Primăvara Amurului» ca să mintuie cu traduceri îngrijite din clasici. Tatăl ei, ministru plenipotențiar, a fost adus a-și crește fetele în străinătate. Aceasta însemna însă pe atunci a li da o educație exclusiv francesă și prin atingerea cu comorile scrisului marilor țeri latine s'a deșteptat în ea îndemnul de a da în aceeași limbă rostire celor d'întăiu visuri și hotărîtoare dureri. Cine ar vrea să critice această direcție, pe care firește că o deploiem pentru interesul ce purtăm literaturii românești, nu trebuie să uite că «poetul național» Alecsandri a început răspunzînd franțuzește lui Lamartine și a continuat, peste corespondența lui, de regulă francesă, prin piesa de salon «Les bonnets de la comtesse».

Totuși ar trebui să nu fi urmată cîeva de loc, nici măcar

întîmplător, viața împărțită între apartamentul din Paris, între București și între casa de țară, iubită, dela moșia strămoșească, a aceleia care într'una din cele mai duiosase poeme ale ei se califică, nu fără mîndrie, de «fată a vechilor boieri» pentru a nu ști cît de strînse au rămas relațiile ei, discrete întăiu, dar cu atît mai puternice, cu patria niciodată ștearsă din amintire. Cîndva a crezut că poate reda spiritul poeziei noastre populare în «Cîntecele cobzarului», și i-a plăcut să dea iluzia unei autenticități care a fost admisă. Dacă pentru judecătorii informați această iluzie uu s'a putut produce, dacă note evidente exotice se amestecă în firul cîntecului, românesc mai mult la suprafață, opera a găsit un larg răsunset și a contribuit în măsură însemnată la cunoașterea noastră în străinătate.

Mai tîrziu, aș zice chiar: cam tîrziu am descoperit în exilata de bună voie, care *trebuia* uitată, și s'a făcut toată atmosfera pentru aceasta, alături de poeta, acum de notorietate universală, o vorbitoare de o rară abundență, de o musicalitate superioară, de un puternic pitoresc. Și astfel, cînd a fost vorba de a se apăra interesele țerii înaintea unui areopag greu de mulțămît ca acela dela Geneva, am prefăcut o femeie care-și datora gloria numai cîntecului — de și ajunsesese a fi și o conferențiară de mare notorietate — în apărătoarea entusiastă a dreptului nostru. Cei cari au ascultat-o spun că niciodată el n'a fost mai bine servit.

Care e caracterul operei francesce a Elenei Văcărescu, dela cea d'întăiu culegere de prin 1890 până la acel tainic volum de mărturisiri sortite care e *La*

dormeuse éveillée, în care se întîlnesc, nu numai amintiri și accente românești, dar întregă acea lume de sate mărunte, de drumuri albe, de fîntîni cu cumpănă, de biserițe și curți boierești, de cimitire cu praf de cărbuni în ulcelușe de lut, de surugii și de preoți, în care s'a format firea umană și literară a scriitoarei?

Icoane s'au înfipt puternic în mintea ei. Ea poate să le desvolte în tablouri, sau în răpezi luciri poate să le facă întrevăzute numai cînd se desfășoară larg unda sentimentului. Acest sentiment însuși, îmbrăcat într'o haină care amintește veșmintul de brocard și aur al vechilor Voevozi și boieri poate pierde chiar din intensitatea și adîncimea lui, atît e de bogat, de felurit, de magic coperișul acesta. Fiîndcă fondul sentimental e o mare durere ascunsă, toată această poezie se poate asemăna bine cu acele minunate perdele, pline de chipuri, de flori, de biserici profilate în zare, de șerpuirea chenarelor orientale cu care se ascunde privirilor piatra sură, cu cîteva aspre litere de amintire, a unui mormînt. Cîntecul d-rei Văcărescu, străin de creațiunea epică, de exoticele descrieri și de melancolica șoptire a impresiilor intime, e atît — și atît de mult.

Puneți în locul caselor de țară dela Văcăreștii Dimboviței cu jocuri de lumini în zări, cu nesfîrșiri de grîne, mergînd plină în marginea pădurilor adînci, dar străbătute de atîtea poteci, în locul casei de modă veche unde, dacă trăiesc amintiri, ele sînt clare, avînd coloare și contur, cu biserici în care părății sînt numai o frescă fățișă, perdeluțele dverelor ascund numai o clipă îndeplinirea actului sacramental al liturghiei, iar preotul nu e decît săvîrșitorul solemn al unui rit care nu ascunde nimic, o lume apuseană cu to-

tul deosebită. În colțul lacului Lemn, acoperit de misterioase cețe de dimineață, străbătut ziua de molateci fiori și oglindind zborul agerelor păsări albe, un castel. A trecut prin multe mîni, și istoria e sămănată în toate ungherele lui de umbră. Credința e acolo un vechiu catolicism detronat din forme, dar rătăcind încă prin suflute, un calvinism care îndreaptă conștiința spre insondabilul cercetărilor interioare. Problema marilor întrebări despre viață și moarte, despre creator și creatură urmărește cugetele, pe care veacuri de cultură le-au deprins a fi de o complexă reflexivitate. Și gîndul fiecăruia se leagă, cu sau fără voie, de opera literară a secolilor, din care vine o întreagă delicată educație a sentimentului. Totul e amestecat, chinuit, și formulele de împăcare păstrează sprincenele încreșite ale veșnicilor puncte de întrebare.

Acolo crește o ființă de frumuseță, inteligență și sensibilitate care e oarecum în afară de rasă. Tatăl bătrîn mort în cei d'întăiu ani ai copilăriei ei, mama visînd de o îndepărtată patrie mediteraneană, așa de deosebită de Dunărea și Carpații soțului care purta numele unui Domn român martir; de jur împrejur o lume, alta decît a ambelor origini, dar de care ea simte că nu se va putea despărți niciodată, fiindcă această lume a format-o; și, în dată legătura de familie cu un neam frances ilustru, care o adoptă și o absoarbe. Poruncile singelui trebuie să fie însă ascultate. De spre partea mamei sînt transmisiuni care duc pînă la templele elenice ale elenismului insular, mai departe chiar, pînă la misterele de artă ale unei rase mai vechi, încă nedescifrate, ale Cretei minoice; bunîcîl a primit el însuși aceste imperioase sugestii și, stăpîn pe o formă poetică distinsă, Musurus, ambasadorul turcesc,

a tradus în grecește pe Dante. De spre partea mamei, romanismul ereditar al Bibeștilor, oameni de talente multiple și vioaie, o urmărește, o îndeamnă și el spre manifestarea literară.

Viața personală e așa de puțin față de tot ce vine din urmă, față de tot ce se îngrămădește împrejur! Din cerințele eredității, din farmecul mediului, din aplecarea către cugetarea filosofică și nu mai puțin din talentul special de a reduce totul în formele concrete, aparținînd tuturor simțurilor: vedere ascuțită, auz la pîndă, mi-rează persecutoare, desmierdări ale pipăitului, se produce o poezie care nu samănă cu a nimănui, dar se impune admirăției tuturor.

Atîtea senzații dominatoare care încîntă și amețesc se confundă într'un sentiment de tainică unitate. Nu mai e: aproape și departe, azi și ieri, o formă și altă formă; același val nes-

firșit, venind de cine știe unde, se duce în rătăciri eterne, spre o țintă necunoscută; dar este un val, unul singur, iar ținta nu poate fi deosebită. Nu e lumea de jos stăpînită de voința de sus; totul se învîrte în același cerc de vrajă și se satisface în acest măreț vîrtej care înneacă și voluptatea, atît de adînc resimțită, a vieții și, presimțirea, atît de dureros înfiorată, a morții.

Peste un stil care din ce în ce se rafinează și rupe cu tradiția, sufletul de miraculoasă sinteză se vădește. În alcătuirea lui avem de sigur o parte, și cu deplină conștiință îl reclamăm pentru noi, fără a impune poetei nicio îndatorire.

Dintre două mari poete dăruite Franciei, lăsăm Anei Brincoveanu toată libertatea. Un singur apostolat românesc ni ajunge: acela al Elenei Văcărescu.

Poesia contesei de Noailles

de ION SAN-GIORGIU

Albert Tibaudet, gustatul critic francez, scria cîndva, în unul din spiritualele sale articole, că romanul tinde din ce în ce mai mult să devie un gen literar al femeilor. Tibaudet avea numai în parte dreptate în ce privește romanul. Dacă ar fi spus însă că lirica este un gen în care sufletul sensibil și capabil de puternice sentimente al femeii va găsi cea mai potrivită formă de întrupare, de sigur că n'ar fi exagerat. Ar ajunge rarul exemplu pe care-l oferă opera poetică a celei mai sîrbătorite dintre poetele contemporane, Contesa de Noailles, pentru ca să se justifice această afirmație.

La un început de veac, cînd lirica părea că moare și că sufletul uman covîrșit de supracivilizație nu mai poate trăi și simți adînc viața, cînd elanurile primare ale sufletului erau înăbușite de tirania rece și dominatoare a spiritului, poezia doamnei de Noailles a izbucnit din adîncurile unei sensibilități neîntîlnite pînă azi și cuvîntul ei fermecat a

căpătat elanuri și ritmuri de o putere surprinzătoare. Din ce în ce mai mult poezia acestei Romînce, alături cu cele mai delicate ramuri ale culturii franceze, se impune în mișcarea literară contemporană. Contesa de Noailles nu e numai o mare poetă, e poezia însăși. Toată puterea de a simți, de a trăi și de a cînta viața, pe care veacuri patriarhale și rășhoanice au păstrat-o în adîncurile ființei sale, a inundat deodată această literatură care e o revărsare de viață, un chiot de bucurie dăruit fiecărei clipe trăite și în care cuvîntul este strigătul spontan al unei sensibilități prea bogate.

După Eminescu, Grigorescu și Iorga, Contesa de Noailles, o Brincoveancă ce nu și-a putut uita obîrșia, fiindcă în fiecare clipă de intensă trăire și în fiecare vers ce-l cîntă, tresare ceva din sufletul desfășurat în largă frumuseță a naturii țării sale, înseamnă pentru neamul nostru o nouă și rară realizare de creație artistică. Indiferent de limba în care si-a turnat clocotul ei

sufletesc, Doamna de Noailles aparține României prin acea bogăție turtunoasă de viață sufletească, prin acea tinereță infiorată veșnic și prin acea patimă primitivă cu care gustă tot ce-i aduce în cale viața.

Poezia doamnei de Noailles e înaintea de toate poezia vieții. Rare ori un poet a cîntat cu mai mult entuziasm și cu mai caldă înflăcărare viața ca d-na de Noailles. E atît de îndrăgostită de strălucirea naturii și de frumusețea vieții, încît ideea morții i se pare o imposibilitate. Iubind lumina orbitoare a cerului și cîntecul plin de taine al naturii, poeta se bucură de viață cu o putere nesecată de a pătrunde și de a trăi.

Optimismul Contesei de Noailles nu e ideologic și de esență filosofică, ci organic și isvorăște din însăși vitalitatea ei nestăpînită.

E natural ca o asemenea iubire de viață și de natură să ducă la o concepție panteistă a vieții. E firesc ca poeta să se creadă una cu natura care o încunjoară și să se simtă trăind în fiecare floare și în fiecare adiere de vînt. Dar tocmai acest fel de a simți și a interpreta viața și natura face din ea pe cea mai desăvîrșită cîntăreață contemporană.

*Eu scriu pentru ca'n ziua
în care n'oiu mai fi
Să știe toată lumea
că am iubit plăcerea,
Și cartea mea să spuie
multimi viitoare*

*Cum am iubit viața
și vesela natură.*

Dar această beție de viață și de lumină, care o stăpînește pe poetă și care se desfășură larg în poezia sa, va da liricei sale acea palpitare însufletită pururi de forțe noi și acel ritm sonor, care se preschimbă în cîntecul poetului într-o muzică de o neîntrecută frumusețe. Muzica poezia lirică franceză, menținîndu-se în făgașul alexandrinului național, a putut oferi exemple de o musicalitate mai variată și mai spontană, ca în lirica doamnei de Noailles. Așa cum am spus că d-na de Noailles este poezia însăși, putem spune că lirica ei este muzica însăși. Nimeni n'a atins mai desăvîrșit idealul romanticilor și chiar al unei Verlaine, ca această poetă, al cărui suflet e un chiot sărbătorec de bucurie și al cărui poezie e un nesfîrșit cîntec.

Și oare în toate aceste măsuri care apar spontan în poezia doamnei de Noailles nu întîlnim caracterelor specifice ale rasei și ale naivei noastre poezii populare? Civilizația apuseană și toată largă cultură franceză, la care și-a adăpat sufletul, nu au putut înăbuși accentele spontane ale unui suflet, care e legat de pămîntul său natal și de-o întreagă tradiție națională.

Chiar lipsa de abstracție și acel sentimentalism pururi tinăr care însufletește lirica doamnei de Noailles, sunt elemente care trădează rasei careia îi aparține.

Dar nicăiri nu e mai neîntrecută poeta ca în poezia erotică. Poetă și preoteasă a vieții, — cum o numește un critic francez—doamna de Noailles va fi înaintea de toate cîntăreața iubirii, a unei iubiri care nu e nici numai încărcată de tristete și nici numai aureolată de bucurie. Iubirea doamnei de Noailles e înaintea de toate o nesfîrșită dorință pe care nicio realizare nu o poate pe deplin mulțumi. Ea nu e sentimentalism dulceag și nici impresionism anemic, ci e palimă vijelioasă și sensualitate sănătoasă și dominatoare. Femeia pasionată și lacomă de voluptate apare în poezia aceasta fierbinte în toată sinceritatea tuturor dorințelor ei neimplinite și neîmplinzite.

Toată această bogăție de sentimente și senzații, care copăsește o poezie ce și găsește totdeauna triumfătoare expresia, ca și frumusețea unei forme poetice, care nu poate fi monotonă fiindcă e totdeauna nouă prin precisiunea nuanței, fac din doamna de Noailles unul din rarele exemple unice ale liricei contemporane. Și de sigur că alături de poezia de o nesecată vigoare și de un sălbatec ritm a lui Verhaeren și de simfonia plină de strigăte de revoltă și de trîmbiți de victorie umanitaristă a lui Whitman, lirica doamnei de Noailles, cu bucuria ei de a sărbători o lume și o viață în care totul e cîntec și apoteoză, înseamnă în vremurile de haos de astăzi o realizare a sufletului creator.

Din opera d-rei Elena Văcărescu

I.

*De-ajung să mor pe voia-mi, aceasta eu v'o cîr:
Ca să-mi săpați mormintul la revărsarea serii,
Cînd luna va fi mică așa ca firul undei.
Să se deschidă țerna acolo unde hora
De griie și cicoare deschise larg se 'nvîrte.
Cînd primăvara moare, atuncea vreau să mor,
Cînd va trece izvorul lucind printre copaci,
Și, cerului cu nouri albi dînd aspect de marmuri,
Lumina cea grozavă întreg îl va cuprinde
Și vor suna de zumzet a' mierii făcătoare,
În șuierul cel iute al coaselor ușoare
Și 'n vuietul de care ce se întorc la arii.
Îmi place acel fraged efeb cu arcu 'ntins
Ce sfarmă 'ntre falange vasul de apă al Hebei,
Îmi place primăvara, drumet de vreme, ce trece,
Ce are-aceiași grabă de viață ca și visu-mi
Și care ca și aoru-mi creiază nebunește
Ce nu va fi în stare din truda-i a vedea.*

II.

Nebună pinză ...

*Tu care fii în tare joc
Și soare și apus și sînge
O scump drapel al patriei!
Cu trei colori într'un virtej
De ideal și de acțiune,
Materie și rază 'n care
Sustă un vînt, gloria strigă!*

*August țesut, urzeală sfîntă,
În care fir de fir intră
Înima caldelor multimi,
În virful de oțel și aur
Scuturi curaj și scuturi dor
Și sfășii înălțimile
Cu zvon de trăsnet și de trîmbiți*

*Nebună pinză, lentă sacră
Eroică, radioasă harpă*

Prinsă în cerul luptelor,
Tu care duci, ca noi în vine,
Mireazmă de culmi ardelene,
Molava cu mindrele i văi
Și Oltul beat de zburdăciune,

Tu care 'n friguri te strecoară
În cugetare și în spațiu,
Ca vulturul în dorul lui,
Hlamidă 'n care taie-ațiștia
Prin vijelioase bălăii
Un mindru giulgiu pe trupul lor,
În care se 'nfășoară 'ntregi,

O nobil briu desfășurat,
Mai neatins când ești mai rupt
Și mai bogat când ești în zdrențe,
De ți-ar fi dat tot să triumfi,
Prin săbii și prin călăreți,
Să 'mpingi în șiruri de furtună
Mindria crud' a oștilor!

De ți-ar fi dat, veșnic măreț,
La murmurul vechiului graiu
A căru miere în noi este,
Să înmulțești prin vișore,
În muncă și în serbători,
Bogat, pe tinerele frunzi
Soare și sînge și azur!

III.

Ies toate dela tine

Pe cel ce stă în casă îl plîng, pe cel ce trece:
Ei pot să aibă toate din voi, singele nu,
Artera 'n care vremea se umflă și viuește
Și mă simțesc în tine cu foc fier' a fărînei,
Lut din strămoși, o țară care-ai rămas a mea,
Șes larg, virfuri vițeze și zări strălucitoare.
Căci eu îți sint blîndeța și eu îți sint puterea,
Eu am ieșit din tine ca focul din crater,
Întreagă vin de-acolo, ca lanul de secară.
Și mirosul cîmpiei de-aromă și de pace.
Întreagă vin de-acolo, ca apele sprîntare
Ce duc pe rînd azurul și asprele furtuni.
Eu sint pădurea eare cîntă altei păduri,
Sint visul ce s'asează pe-un colț de seară caldă,
Sint fiii tăi cei mindri, femeii cu albe văluri,
Izvorul la o parte, în care-i val de stele,
Și negrul zeu ce șade în funduri de pămînt.
În toamna înfocată sîot munții tăi de-aramă,
În mișcătorul murmur al grinelor tăiate,
Tristă și totuși mîndră, eu doina fi-o urmez...
Și-atîit de felurită în tine, Țară, sint
Orașul roz și verde și riul ruginit,
Căsuța umilită ce n'o răstoarnă vîntul,
Albă, neagră, pe gînduri ca barza 'n drumul ei,
Floarea de pe cîmpie ce 'n prag varsă mireazma-i,
Furca îngălbentă, și lungul ei fus brun,
Piscurile 'ndrăznește, cu virfuri sunătoare,
Ce par că ieau din ceruri ca amforele ape.
Eu urmăresc pe fondul de-azur ce trece 'n flux
În sarice blănite drepti, mindrii tăi ciobani...
Ca pe-un fișnit de apă glumeț, desfac și 'ntînd
Orientul tău cu glasul ce mi l-a dat Apusul.
Sint mănăstirea roză cu-al ei maur cerdac
Și emirna fumegîndă la groapa de viteji
Și 'n salba mea, pe care se clatină lumină

E Moldova de aur, Oltul și Dunărea...
Sint cei cari-și string via supt ceată, și mai sint,
În marea prăfuire ae zdrențe și de aur,
În vuietul cel mare de foc, de danț, de clopot,
Țiganii cari 'n strigăt ating țimbalele...
Sint iarăși și povestea cu vijelii și zarvă,
Sint la haiduci în frunte o pană de pînă
Și-apoi, pornire' aprinsă în care-mi zace dorul,
Eu sint rîvnirea-ți lungă de Transilvania.
De-acel Ardeal cu firea aspră care mă arde
În sîn cu gust de friguri, cu pipărată sete

IV.

Surugiul

Drumul, albul, imensul și blindul nostru drum,
Îți mai aduci aminte, amîntte-ți mai aduci?
Un zvon ușor zbu:nește, vibrează, ian ascultă-l
În ritmul lui nesigur, iute și ascuțit.

Un ritm care străbăte rizînd noaptea cea fină,
Lumina lunii pline căzînd ca gest de-adio,
Clopotnița cu virful rotund clară pe deal,
Fîntina care doarme, innaltă ca un zeu.

O surugiule, pornește! În scările ce sună
Cîntă: „Ci unde mergem, căluți, așa de iute?,
Și luna ni răspunde: „Fugiți, fugiți mai mult
„De parte și de jocuri și de dureri, de muncă,

„Fugiți cit e pămîntul, fugiți cit e ispita.
„E de argint cărarea, de aur ca o salbă,
„Și-o dragoste pierdută se plînge pe potecă.
Atuncea surugiul mai tare zvîrle-un strigăt

De fapt, în zborul iute al cailor voinici
E alb drumul ca mîna iubitei și ca fulgul,
Și treci prin satul care își doarme somnul tu
Prin șesul ce cuprinde săcara cu spic lung,

Prin viața dela care vai! nu vom lua nimica
Decît aierul care viuește și-acel cînt
Ce merge cătră lună ori pare-a coborî
Cînd, prins în scări, s'aprinde în zboru-i surugiul.

V.

Fusul negru

Privește, mai privește și nu uita nimic.
Un șes departe,
Iarba cam albăstrie, nisipul cam roșcat
În colț un pom.

Apusul care nu e decît dungă de aur
Pe fond de griu.
Sună găleata 'n aier umed, scîrție puțule
Umbra ce tremură.

Ca o eșarfă trece o buhnă neagră mare
Drept printre noi.
Îți pare că și Timpul, Pămîntul, Spațiul
Sint pe genunche-ți.

Ai vrea... Ci zi... Ce-ți este dorința? Lumea toată
Ori veșnicia?
Nu? Ci numai clipeala cînd sufletul e greu
De greul verii.

Acum sună piciorul popei pe pragul sfânt
Sună, tirziu.
Să mergem, dar în tine-i un foc care mă sfarmă,
Foc în privirea-ti

Să mergem... Iată noaptea... Și cerul e sfârșit.
Uită-te-o clipă
Și să fim în munte noi doi pân' om muri
Blindul decor...

Iarba cam albăstrie unde Moldova blindă
Varsă fința-i
Si la fîntînă femeia care-și spală
Fusu'negrit.

VI.

Grădinile

Toamna în seara verde printre roșii cetei
Ești, țara mea, de aur ca fructul ce s'a copt,
În aierul albastru case par trandafiri,
Grădini îmbielșugate pleacă zidul bătrîn...

Se razimă orașul pe-un cîmp larg și sălbatec,
Se simte la răsîntii un miros de porumb,
Și zarea argintie în care piere satul
Ascunde strălucirea grea ca o catifea.

Un preot care poartă veșmîntul Asiei,
Cu comanacul roșu de-aceiași catifea.
Păstrează peste fața-i aspră și rumenită
Roșeața aurorii și-a caldului Apus.

Iată culegătorii cu sprintene prăjini
Cum leagănă pe umăr în ritmul lor încei
Negrii strugnri în cari sint fragi și scorțîșoară,
Mușcata 'n care arde un gust ca de tămîie.

Ceas vast și plin de roșu foc, ceas nestinjenit,
Ce-ți place și de sînge și de paloarea serii,
Ori trebuie ca însumi s'aduc în pacea ta
Voluptuosul strigăt al vechilor dureri?

VII.

Pe mal de Olt

Printre mireazma caldă a luptelor de-April
Eu ascultam pe malul unde trecea ciobanul,
La zgomotul cu farmec de fluier păstoresc,
Cum trece printre ierburi și sălcii Oltul iute.

Olt de haiduc sălbatec și de dalb Voevod,
Elegiac și dulce Olt, trist și furios,
Larg ca o spadă, mîndru ca sunetul de ode,
Olt viu al voiniciei, Olt dîrz al zeilor.

Și eu ziceam: Amice rîu, bun de basme multe,
De ce nu poți din valul tău iute să 'nălbești
Ostașul vitejiei în freamătul de cete,
Ostașul tinereței cu aier rud și blind?

Vorbiau de el în taină străbune Moldovence
Domnitele cu haina blănită cu samur
Și care 'n curtea unde visau de îndrăzneală,
La orice zvon cu gîndu-și dădeau: Poate că-i el.

Suflare, în veșmîntul cu-argint și blănuri scumpe,
Cu strîmța lui căciulă pe capul cel pletos,
Ducea tot înimi prinse de briul cel încinge
Și-avea în ochi căldura mirezmelor: e-a iazii.

Ușoară-i era spada ca zborul de scînteii,
Dar degetele 'ncețeau aveau Asia 'n ele,
Și arunca la șeașă albastră rînd pe rînd
Iubita-i leșinată ori robii sîngerăți.

Și iu drag Olt, aceste isprăvi le ascundeai?
Lăsați în unda-ți clară el să-și adăpe calul
Și-acum de pomenirea lui încă mai suspini:
De-ar mai fi azi vitejii, poate ar fi și iubire!

De-aș fi găsit eu însumi viteaz din neamul meu,
Să ne iubim pe malul cel iute al Oltului
Departa și de vreme, de joc, de îndrăzneți,
De-al nostru trup departe, departe și de moarte...

VIII.

Aspră împărăție

O gînditoare schituri din munții cei sonori,
Popor ușor de zvonuri, popor rătăcitor,
Cerdace negre 'n care curg ape din amfore-
Stînci de pe care saltă torențele murind,

Poteci ce duc prin mijloc de vîrfuri zăpezite,
Fagi mai înalți ca înseși palate din Apus,
Neguri care vă faceți trandafirii ghirlande,
Brazi mari și negri cari vă înșirați în zid,

Aspră împărăție de o crudă lumină,
În brațele acestei lumi eu am plîns mai mult
Și dorul ca din mine a piatră să se-aleagă
Făcu în desnădejde să-mi moară inima.

IX.

Și marele călugăr așteaptă

Biserica în care veni în zi de-Octomvra
Rămîne inverzită și crudă, albă, sură,
Și curtea foarte veche a vechiului lăcaș
Pare s'asculte pasul drumetuțului străin.

Supt lespezi dorm acolo sprintenii Voevozi,
De veacuri dorm supt lespezi, prinși în putrede mantii
Dar piatra ca și vremea și-a Domnilor cenușă
Așteaptă să se 'ntoarcă pe deaturile fine.

Călugărul cel mare așteaptă 'n vîlu-i trist,
Mantia de 'ntunerec supt ceruri rătăcește,
Și zarea fără friie, mireazme fără țel,
Tot pare că vestește el va veni: e sigur.

Dar eu ce știu ce este viața și tot ce ține,
Cum uiți toate pe lume și cum toate se duc,
Răspund: totu-i asemeni cu lespezile acelea
Din care niciodată Domnul n'a răsărit.

X.

Arnăutul palid

Arnăutul palid cu brăul cel roș
În cerdacul mare, în frageda sară...
În curtea cea roză un puț inverzat,
Pe lungă-i prăjină un punct de carmin.

Departă răsună vioara 'nsoacă,
Și omul alintă cuștul ce' fin,
Căci teaca lui verde, ca buzele dulci
In seara de August, ca mîna ușoară

Il fac să revadă ce a omorît:
Femeia în stînge, oțelul în carne.
Supt cerul de-aramă și de chihlimbar
Arnăutul valid blind fieru-l sarută.

XI.

Vîntul ploios

Vîntul ploios pe coperișuri
Geme furios
Și face să cadă un cuiș joi
Pe iarba.
Auzi mai aprig șipînd
Cocoșul de fier
Și 'n vechiul pâr cîntînd
Cucuvaia.
Știi tu, știi tu un ceas
Cînd florile cad,
Cînd dorul meu se spriînd
Pe un mormînt?

XII.

Vreau să dorm

Vreau să dorm acolo în zările largi
Supt cer adumbrît,
In cimitir de sat,
Lîngă țărâni dragi.
Să se plece asupra-mi bisericuța roasă
Ce se zbate 'n furtuni
Și 'n juru-mi să viască
Șesul imens al nostru.
Și vor veni în seară tot cîntece la mine,
Spre cine le-a cîntat,
Și-i vor aduce suflul
Caldelor nopți de vară.

Cu b. suioc ; floarea soarelui și cu nalbi
Imbălsămați movila,
Cu florile ce poartă în horele străvechi
Copila și ciobanul.

Să-mi verse aburirea și xama din pămînt,
De unde 'n inima-mi
Mindria de-a tăcea,
Cînd m'am sfărmat de dor.

Și clopotul cu sunet lung din schitul bătrîn,
Mormînt de Domni pteoși
Să creasc' asupra mea
Cu glas ce nu-l voiu ști.

Și vîietul cel dulce de fus și de prăjină
A puțului supt nuc,
Fiorul din porumb
Supt lună, facă-mi veghe!

Poporul alb al ăstor secerători, ciobani.
Vieri și lăutari
Să știe căci doarme
Copila de boieri.

Buni de isprăvi oază și de eintee bun
Pentru ursita aspră,
Ea care a gustat
Furtunile, iubirea și toat' amărăciunea.

Copila boierească ce v'a iubit, o neam!
Și vă roagă, iubiți-o,
Cînd ea își va lua locul
Nou lîngă groape vechi.

Voi cari nuți ști calda iubire ce-a avut,
Cînd prea mult tinse brațul,
Suflați-i pe un fluier,
In loc de plîns, un dor.

Voi, cari nuți ști dulcea beție ce-a 'mbătut
Zilele de durere,
Purtați pe-a ei cenușă
Zmirnă 'n vase de lut.

Voi cari nuți ști cîntul ei care-a proslăvit
Sărutul ca și plînsul
Dați-i vin și untdelemn
Grîu, miere, fir de mac!

Din opera d-nei de Noailles

I

Vîntul cel larg și dulce ce seceră miresme
Le 'mprăștie 'n curatul deșert tîrziu al verii,
Pădurile și lacul se suie 'n cerul serii:
Se pare că parfumul cade din cer și stele.

Și în această seară fără amar și greu
Supt cerul plin de stele care visează pașnic
Am ca o îngerească și dulce presimțire
Că fără de iubire poți să fii fericit.

II.

Pecetea

Mă voiu lipsi de viață atîta de puternic,
Cu strîngere atîta de aspră și de tare,
Incît pîn'ce dulceța zîli-mi va fi răpîită
Se va aprinde viața de strînsul meu cel cald.

Căci marea ce se 'ntinde bogat pe lumea toată
Păstra-va 'n rătăcirea de valuri trecătoare
Ceva din acra, aspra durere ce-i aduc,
Durere care trece ca luntrea peste zile.

Lăsa-voiu de la mine în faldul dealului
Căldura din privirea ce l-a văzut în floare
Și greierul ce șade pe ramura de spin
Cîntînd va duce strigăt din dorul vieții mele.

In câmpii primăverii verdeața înoită
Și pajîstea stufoasă la margine de șanț
Simți-vor cum palpită și fugă pe aripă
Umbra minilor mele, ce le-au atins atît.

Natura, bucuria și stăpînirea mea,
Va respira în aer un foc lăsat de mine
Și peste desnădejdea durerii omenesci
Eu în adînc mi-oiu pune a inimii pecete.

III.

Suferință

Une ori calma frumuseță
A dimineții pline-a veri,
În care vînt trece și atinge,
Sau dulcele miros de ploaie
Ce peste strugure se scurge
Sau bucuria merului,
Ori din trifoiu și din susanuri,
Împrăstie 'n suflul pace,

Dar, cînd tot timpu-i năvălit
De o durere ce apasă,
Cînd pieptul nu ți se ridică
Decît supt sarcine de vis,
Cînd orice sgomote în lume
Sînt ca o unghie pe nervi,
Cînd, plină de-o teamă gîngășă,
Ești ca o groapă ce trăește,
În care zace cufundat
Un zeu ce simte și rîvnește,
Cînd ai abisul în privire
Și cînd tot singele te doare?...

VI.

Viața adîncă

Să fii în rostul lumii un arbore uman,
Să 'ntinzi ca o pădure de frunze-a ta dorință
Și să simțesti în noaptea cea pașnică, 'n furtună
Seva universală ce ți se strînge 'n mini,

Și să trăiești cu raze de soare peste față,
Să bei sarea aprinsă din undă și din plins,
Să guști cald bucuria, durerea cald s'o guști,
Ele care în spațiu fac un abur uman.

Să simți tare în suflet aier și foc și singe,
Ce se'nvîrtesc cum vîntul se 'nvîrte pe pămînt,
Să te ridici spre fapte, spre taină să te pleci,
Să fii ziua ce crește și umbra care cade.

Ca seara purpurie, în floare de cireși,
Din inima ta roșă să curgă foc și apă
Și, ca zorile clare pe priporul de deal,
Să ai suflet de visuri pe marginile lumii.

V.

Soarele pârguie natura;
Dar degetele lui grăbite
Nu sparg un verde-acoperiș,
Și vara trece peste codri.

Supt frunzele de merișor
Și supt frăgarii în arcade
Un vînticel fraged și alb
Trece ca un voros pîrău.

Un ocean de-aier zburînd
De-odată aplecă pădurea,
Și ea c'un zgomot turburat
Își dă mirosul ei secret.

Din loc mișcat și tot gonit,
Un biet melc pe moalea cărare
Lucește ca o țigla brună,
Ca un colț de pămînt spaniol.

Ici, un brad de glorie sumbră
Își are crengile cuprinse
De leagănul cel mătăsoș
Al unui cocirjat pătajen.

Și la suit și coborît
Pe dealul rășinos și brun,
Pe care trece vîntul clar,
Ce miros de catran și apă:

Și vîd supt bolta de verdeață
O veveriță ca de foc,
Pe cînd toi picură încet
Semînțele ce cad din teiu.

VI.

În clara dimineață, cer
Dealuri și aburi laolaltă,
Și păsările cad de sus
Cum cad clipe de fericire.

Și cum îți vine a dori
Să fii ceva ușor în aier,
Să guști suprema multămiră
A zorilor celor dintăiu!

Să fii doar dealul cel săpat
În cerul pur ca o turcoază
Ori să fii rouă spre-a te lua
A vîntului bruscă suflare!

O bucurie netedă,
Să fii doar blindul cînt pierdut
Al păsării al cărui plisc
E ca un simbure ce crapă.

Să fii puțin din acest vîl
Ușor de-argint, în și mătăsoș,
Care 'nfocat plutește, arde
În mii de centre 'n zona albastră

Să fii un mic pătrat lucind
Pe dușumeaua cerului,
Să fii doar o mișcare 'n vînt,
O rază 'n soarele de miere.

O moarte, zău, oare-ai putea,
Topînd un trup multămîtor,
Să faci din mine ce doresc:
Un strop de-azur în veșnicii!

VII.

De-acum înțelepciunea-mi mormînte locuiește,
Sîlnița-mi resemnată gătită e de mult,
S'așează în pămîntul aspru, zgârcit, avar,
O inimă ce'n toate iubi crud frumuseța.

S'au stins atîția ochii, încît traiul mi-e greț,
Și, cînd blîndeța unui ceas dulce mă îmbie
Și vara mă orbește în caldele amiezi,
Zîmbesc fără a crede în vana i bunătate,

*Și, totuși, cât de amare torturile să-mi fie,
Nu vreau scurta, natură, rămasul bun de tine.
Desfacerea de față-ți aprinsă, sensuală,*

*Căci eu fui în infinită, iubind ce nu se pierde,
Și-mi alesesem toate ca fără de sfârșit.*

VIII.

*Gîndesc cîte odată la cum am început:
Abia lucia albastrul
Și eu, trăind cu-această inimă fermecată,
Ce se pierdea în zări.*

*Căci eu sînt ca și vremea și viața-mi e făcută
Din lutul lumilor.
Am fost mai înainte de Egipteni și Greci,
În însuși faptul undei.*

*E sigur că în valuri, odată cu lumina
Pe unda lucitoare,
Eu m'am născut cu lumea, vulcan de smirna plin,
Azur blând fumegînd,*

*Îmi pare că știu ceasul d'întău, cînd mi-a venit
Pe umedele buze,
Odată pentru toate lirismul cel divin
Aripi desfășurate.*

*Acuma sînt oglinda caldă și delicată
A vremii ce se duce,
Sînt recea dimineață și seara întristată
Și sînt noaptea cu stele.*

*Mă simt cîte odată culcată pe un țarm,
Curmal negru m'atinge,
Pe cînd ca niște valuri de deal cămilele
Merg spre-Anatolia.*

*Ori stau pe strălucirea nisipului amar,
Supt salcie albastră
Și-aștept să se întorcă Ulise tinerel
Ca visla peste umăr.*

*În reg al meu e spațiul și mă întorc în timp
Ca să ascult duios
Pe doctorii cu gîndul subtil și călător
În Alexandria.*

*Îmi pare a fi caldă Arabă, ochi de lup,
Pe care-o sapă visul,
Ori stau în mănăstire prin Andalusia
Ling'un palmier frumos.*

*O n'aș putea vre-odată să spun tot ce doresc,
Căci mă doboară focul,
N'aș ști nici dacă munții de-argint mi-ar dărui
Suspînul lor prin spațiu,*

*Nici dacă crinul roșu mi-ar da mirosul lui,
Amestecat în ceruri,
Nici dacă marea toată mi-ar sta în inimă
Și ar țîșni uriașă!*

IX.

*Natură călduroasă ce sprijini largul cer,
O, nimenca ca mine alîta n'a iubit
A zilelor lumină, blîndeț'a toate cele,
Apa cu strălucirea-i și țărna, mama vieții.*

*Pădurea ca și lacul și șesul roditor
Mai mult mi-au atins ochii decît ochii umani.
M'am sprijinit pe-a lumii întregă frumusetă
Și mi-am simțit mireasma stagiunilor în mări*

*Mi-au fost ca o cunună a' soarelui luciri
Pe fruntea de mîndrie și de simplitate,
Ca trudele de toamnă au fost a'mele jocuri
Și am plîns de iubire pe-a' verii brațe calde*

*Venind fără de frică și fără chibzuință
La voi, v'am dat gîndirea în bine și în rău,
Avînd drept bucurie și drept toată știința
Al vostru suflet aprig cu viclenii bestiale*

*Ca floarea cea deschisă, sălaș pentru albine
Mi-a răspîndit viața parfumuri și cîntări,
Și inima-mi trezită e ca un coș deschis
Cu iederă și ramuri care din el se pleacă.*

*Supusă cum e unda, oglînda de copăci,
Eu am știut de dorul ce arde 'n faptul serii,
Facînd să se ivească la om și la făpturi
Frumoasa nerăbdare și voința divină.*

*Te țin întregă, vie, în brațe, o natură,
Și ah! e de nevoie ca ochii să mi întunec
Și să mă auz odată, în loc sterp, fără vînt,
Pe care nici lumina nici dragostea nu-l știu...*

X.

*Am respirat nașisul, mierea verilor calde
Din grele flori aprinse
În straturile pline de flori și de lumină
Ca în grădini indiene.*

*Porumbii și păunii și lebăda și miei
Săriau din somnul lor
Și urmăriau cu ochiul frumos, incetinel',
Pe oamenii în treacăt.*

*Și clara lor culoare umplea de strălucire
Cărarea de mătasă:
Vedeai cum trec alene și se strecoară'n flori
Fețele înstelate.*

*Miresme din tufisuri, din umede potire
Săriau, nestinse flăcări,
Simțiai cum se adună în aerul suav
Dulcea tovărășie.*

*Ce dimineți trecute pe țărnel de lac cald,
În care se alintă
Oglinzi glauce, blînde, rodul solzos al apelor
Crapii cei argințați.*

*Căldura albăstrie cu brațele ei tari
Parcă-mi strîngea obrații,
Și șuierul de luntre în zare arunca
Un gîșit cu plînsat*

Și nourul adesea era așa de sfânt,
De dulce pentru ochi
Incît credeau că este iertat pe pieptul lui
Să-ți pleci fața de vis.

Dar să fi fost o viață supt ceruri revărsată
Azur, sevă și val,
Și vai, se poate oare ca ochii să mi-i sfarme
Întelepciunea lumii?

XI.

Ruga dimineții

Lucește ziua. Crezul meu singur e în zei,
Nempiedecați de nimeni:
Din sarea și nisipul Cretei mi s'a nchegat.
Acest suflet al meu.

Eu cred numa 'n Cibela, Minerva și Junona;
Sînt singurele-mi zîne,
Te văd cum 'ntr'o sară, fiind pe Partenon,
Le încunună aur.

Cred și în Pan cel tînăr și'n nimfe care mușcă
Pe-o rosă, primăvara,
Și cred și'n v.luptate, dar și în moarte cred,
Ce toate le împacă.

Când voiuri muri, să-mi puneți cu o pioasă grijă
În gură un obol:
Îmi trebuie, căci altfel cum aș veni la zei
Pe malul de 'ntunec?

Și voiuri dormi pe urmă de somnul greu, supus,
În groapa fără fund,
Și voiuri simți aproape zeii greci adormiți,
Vestejiți și sub.îmi.

Dar inima-mi întreagă nu se va despărți
Și n'oiuri muri întreagă,
Căci știu, prietenia cea vie că supt cer
Continua-va drumu i.

Căci v'am iubit alita, parfumuri și lumini,
Calde de auroră,
Straturi de flori din dulcea vară de pe pămînt
Val alb care răsună,

Incît așa pornire nu se poate tăia.
Êxtas însuflețit,
Iubirea mea va 'ntrece viața ce s'a sfîrșit
Și gura mea închisă.

XII.

Tinereța în Savoia

După ploaie în noapte e un miros năiv,
Ce parfumează cerul cel sur: un val de apă
Dulce peste livada plină de vis candid
Aruncă transparenta-i mantie aburoasă.

Abia se face ziua: orașul trist tot doarme,
Și-aud, pe cînd din aier trec riuri lunecînd,
Cu un cucernic sunet de porțelan și aur,
Un clopot care sună colo jos la Clarise.

Traducere de N. IORGA

Elena Văcărescu

Urmasa unela din cele mai vechi și mai cărturărăști familii românești, d-ra Elena Văcărescu a ținut cu sfințenie să mențină, ca de altfel toți strămoșii săi, tradiția rasei, cu toate că a fost crescută în Franța încă de pe cînd era copilă, în acel Paris de unde nu venia în țară decît doar vara în lunile vacanțelor la moșia părintească din Dîmbovița.

Zic „cărturărăști“, fiindcă mai toți înaintașii d-rei Văcărescu au lăsat urme de îndeletnicirea lor literară: străbunicul a fost denumit părintele poeziei românești și de la dînsul emană vestitul testament:

Urmașilor mei Văcărești,
Las vouă mostenire
Cresterea limbii românești
Și-a patriei cînstire.

Și același strămoș a scris prima gramatică românească: chiar generalul Teodor Văcărescu, mort de curînd, are la activul său o foarte interesantă și documentată lucrare asupra războiului independentei.

La Paris, unde studiasc poezia, sculptura și muzica, d-ra Văcăre-

scu a avut prilejul să fie cunoscută și să fie apreciată de poeții Sully Prudhomme, Leconte de Lisle, François Coppée și chiar de Victor Hugo.

Dîntre operele poetice cunoscute,

D-ra Elena Văcărescu

traduse în mai toate limbile din Europa, relevăm: *Chants d'auroră*, premiata de Academia franceză, *La dormeuse éveillée*, *L'âme zerei*

ne, *Lueurs et flammes* și, după unii, lucrarea cea mai curioasă: *Le Rhapsode de la Dambovitzza*, iar dintre romane: *Le Sortilège*, *Amor vîncit* și *Rois et reines* care *ja* *con-* *nus*. Însăși Regina Greciei, cu recunoscutu-i talent, binevoeste să se ocupe în prezent cu ilustrarea operelor acestora ale d-rei Elena Văcărescu.

Dela războiu, talentata noastră poetă n'a mai putut veni în țară, neîndurându-se să-și părăsească bătrîna mamă, care nu mai poate călători. Aceasta nu înseamnă însă că d-ra Văcărescu se desinteresează de țara sa, pe care o iubeste cu nespuse dragoste și de care-i e dor în toată clipa. Din potrivă, d-sa se interesează mereu de opera d-sale culturală din București, *Societatea Analelor*, a cărei președintă este sora d-sale, d-na colonel Caribolu, societate unde au ținut interesante conferințe mulți scriitori francezi, printre cari notăm pe d-nii Abel Hermant, Jean Richepin, Lichtenberger, Herriot, așa cum se interesează de cealaltă fundațiune a d-sale: biblioteca pentru studenți, instalată chiar în casa d-nei Caribolu din bulevardul Lascar Catari-

giu 67, bibliotecă la care a colaborat și fostul președinte al Republicii Franceze d. Poincaré, trimițând chiar un însemnat număr de volume.

În timpul războiului, patriotismul luminat al d-rei Văcărescu a îndemnat-o să țină conferințe despre România în mai toate orașele din Franța, câștigând multe simpatii pentru țara sa, așa precum același cald patriotism o îndeamnă astăzi să sprijine pe toți Români aflați în Franța cari au nevoie de sfatul d-sale.

În prezent d-ra Elena Văcărescu este delegata României la Liga Națiunilor, unde glasul ei a răsunat în mai multe rânduri în folosul umanității în general și al României în deosebi, glas ascultat întotdeauna și de multe ori aprobat.

Iată, în câteva rânduri numai, meritele aceleia pe care Academia Română a consacrat-o chemându-o săunăzi printre membrii ei.

V. Bilciurescu

(După notele procurate de d-na colonel Caribolu).

Contesa de Noailles

Contesa de Noailles e fiica lui Grigore Basarab Brâncoveanu și sora fostului deputat Constantin Basarab Brâncoveanu. Ea continuă deci tradiția marelui Voievod Constantin Brâncoveanu, „boier vechiu și domn creștin”.

Mama sa, născută Mussurus, făcea parte dintr-o familie nobilă din Creta, scoboritoare din vestitul umanist Marc Mussurus, vrednic și erudit tovarăș al lui Aldo Manuzio, Venetianul din secolul al XV-lea.

Contesa de Noailles, născută la Paris, n'a trăit de loc în țara ei, dar a creat o admirabilă literatură în patria-i adoptivă. A vizitat însă de câteva ori România și a călătorit mult în Orient. A văzut Constantinopolul, Persia, cercetând comorile lor artistice și scriind minunate pagini despre acestea. Orientul i-a înrăuit mult talentul. — impresionându-i opera poetică aproape în întregul ei.

Precocitatea poetică a mării scriitoare se afirmă încă dela vârsta de șase—șapte ani, de când într'adevăr i se cunosc cele dintâi versuri. În arta Contesei de Noailles se răsfrân-

ge viața sa lăuntrică și intimă, cu senzațiile, impresiile și imagini-le-i caracteristice.

Crescută la Paris, în Metropola

D-na Contesa de Noailles

lumini, într'un mediu cu totul artistic și de către o mamă care era

*Mes livres, je les fis pour vous, ô, jeunes hommes,
Et j'ai laissé dedans.*

*Comme font les enfants qui mordent dans les pommes,
La marque de mes dents.*

*J'ai lais, mes deux mains, sur la page étalées,
Et la tête en avant.*

*J'ai pleuré, comme pleure au milieu de l'allée
Un orage crevant.*

*Je vous laisse, dans l'ombre amère de ce livre,
Mon regard et mon front.*

*Et mon âme toujours ardente et toujours sûre,
Où vos mains traînent ton.*

(Din *Offrande*).

*Pauvre jeune qui vas mourir,
Reflète-moi dans tes prunelles
Et fais danser mon souvenir
Entre les ombres éternelles.*

*Tu leur diras que je m'endors
Mes bras nus pliés sous ma tête,*

*Que ma chair est comme de l'ot
Autour des veines violettes.*

*Et dis-leur que dans les soirs lourds,
Couchée au bord frais des fontaines,
J'eus le désir de leurs amours
Et j'ai pressé leurs ombres vaines
(din *L'Image*)*

*Le soir est un silence odorant, rose et clair;
L'astre s'incline.*

*Un bambou languissant est amoureux de l'air,
Sur la colline.*

*Des chevriers s'en vont près d'un torrent en fleur,
Fin des journées!*

*Un puits lui! Bétharam s'endort dans la chaleur
Des Pyrénées.*

*De Lourdes aux belles eaux flotte un mystique appel
Sur la campagne;*

*Mais tout le soir répond au soupir sensuel
Qui vient d'Espagne.*

O muzicalitate subtilă, ce te face să tremuri de înfiorare, respiră din toate aceste visări. Sunt versuri aproape intraductibile în graiul nostru, cu elegante și mlădieri, a căror tălmăcire în românește așteaptă pe maestrul iscusit.

Citind versurile Confesei de Noai-

les ai senzația că mingii un șirag de pietre scumpe într-o apă de izvor.

Și, totuși, nădăjduim că, într-o zi apropiată, vom putea ceti și în limba noastră superba literatură a Confesei de Noailles (Incercăm. N.I.)

Leontin Iliescu

ARTA VECHIE

de G. BALS

Din catalogul expoziției de artă românească modernă și veche de la „Salle du Jeu de Paume” din Paris.

Când vorbim de arta veche românească, trebuie considerată deosebit de arta Țării Românești și aceea a Moldovei. Aceste două țări surori care, prin unirea lor în veacul al XIX-lea au format România, au fiecare istoria lor paralelă, dar totuși deosebită una de alta, cu toate relațiile lor neîntrerupte; de asemenea arta lor a urmat două evoluții deosebite, de și au fost în anume timpuri înfruriri reciproce.

Statul munteneș s'a alcătuit în a doua jumătate a veacului al XIII-lea sub forma pe care a păstrat-o aproape neschimbată pînă la unirea cu Moldova, pe cînd Statul moldovenesc n'a luat ființă decît la mijlocul veacului al XIV-lea.

Cea ce ni s'a păstrat din vechea artă românească e aproape numai arta religioasă. E, așa dar, nevoie, înainte de toate, de a cunoaște evoluția arhitecturii ei, care alcătuește, oarecum, osatura ei — pictura și artele minore fiind anexele sale complimentare. Trebuie, deci, studiată biserica. Fie izolată, fie făcînd parte din mănăstire — cum e de obicei cazul —, biserica concentrează cea ce e mai caracteristic și din punctul de vedere al construcției și din acel al lucrărilor prețioase.

Clădirile mănăstirești, grupate în tr'o curte închisă și înărită, nu au o întocmire prea deosebită de cele clădite în evul mediu în tot sudul Europei și mai cu deosebire în Balcani. De și foarte pitorești, ele nu prezintă un interes așa de imediat, și de aceea biserica însăși e, aceea care atrage mai mult luarea amănunțită și care are o mare valoare documentară și artistică.

Dintru început, în Țara-Românească, arta bizantină și-a pus caracteristica ei pecete pe cele dintâi clădiri bisericesti și biserica domnească din Curtea-de-Arges, din

prima jumătate a veacului al XIV-lea, cea mai veche ce ni s'a păstrat, e unul din cele mai curate tipuri ale bisericii în cruce greacă cu patru stâlpi, din timpul Comnenilor și Paleologilor.

Spre sfîrșitul acestui veac — care nu ni-a mai lăsat niciun alt monument — ia ființă, odată cu ridicarea bisericii la Cozia (pe la 1390, o nouă direcție arhitecturală. Sub influența culturii sîrbești, mai veche, mai dezvoltată, introdusă în Țara-Românească de către călugări sîrbi, regăsim, fără schimbări, tipul bisericii școlii de la Morava. Astfel se ivește odată cu acest plan sîrbesc dispoziția triconcă a naosului, dispoziție venită din Athos și care va deveni regulă aproape generală atît în Moldova, cît și în Muntenia. Din aceiași vreme datează și bisericile Vodita și Tismana. De și acest tip sîrbesc n'a dăinuit, totuși a lăsat urme — în afară chiar de triconc — în planul bisericilor din vremurile următoare.

În timpul secolului al XV-lea, ne întoarcem la tipuri mai apropiate de adevăratul bizantin. Biserica din Snagov, de la care ni s'a păstrat ușa de lemn, cu figuri săpate, datează din acea vreme.

Pe la 1500, un tip nou, cu totul altfel, se arată în mănăstirea Dealului. Este o clădire în întregime de piatră cioplită, lucru frumos în care se împreună un plan apropiat de cel sîrbesc cu o fațadă cu elemente armenesti și georgiene.

Biserica episcopală din Curtea-de-Arges, ridicată pe la 1515 de Neagoe Voevod (care petrecuse parte din tinerețea sa în Turcia), procedează de la principii mai mult sau mai puțin asemenea, dar adaugă elementelor mănăstirii Dealului altele nouă: un nartex cu coloane, a cărui origine poate fi căutată la Mun-

tele Athos, turnuri numeroase și cu forme originale și mai cu seamă, o foarte bogată ornamentație, în care motivele decorative arabe, persane și otomane se amestecă cu ornamentația armenescă și georgiană, într'o policromie în care aurul joacă un rol foarte important.

Ca și la Dealu, arcade suptiri în „boudin”, așezate pe două rînduri și despărțite de o puternică cornișă în chip de frînghie răsucită, împodobesc fațada. Această alcătuire reapare mai tirziu și devine una din caracteristicile arhitecturii bisericesti muntene.

După această înflorire exotică, urmează clădiri mai modeste și lărași mai apropiate de timpurile bizantine ale peninsulei balcanice.

Fațadele sunt cu parament de piatră și cărămidă, cu arcade oarbe care încunjoară biserica, despărțite în două caturi printr'un brîu; rînduri de cărămizi așezate ca dinții de fierăstrău joacă un rol însemnat în împodobirea lor, ca, de altfel, în toată arhitectura bizantină meridională. În veacul al XVII-lea apare pridvorul cu stâlpi sau coloane, slujind drept exonartex. Planul cu o singură navă predominantă, afară de rari excepții (Mitropolia și Biserica Domnească din Târgoviște), unde se regăsește tipul mai clasic, cu patru stâlpi, al bisericii domnești din Curtea-de-Arges.

În decursul veacului al XVII-lea apar elemente gotice — probabil sub influența Moldovei — în chenarele ferestrelor și ușilor. Voevodul Vasile Lupu, care zidise în Iași frumoasa biserică Trei Ierarhi — despre care vom vorbi mai jos — clădise în Tîrgoviște, capitala Țării Românești, o biserică în stil moldovenesc, care a avut de sigur o influență asupra numeroaselor biserici ridicate, în aceeași vreme, de Voevodul Vasile Lupu, care zidise în sarab (1632—1654).

În timpul lui Șerban Cantacuzino (1628—1688) se găsesc în detaliu unele înfruriri și, în fine, în Domn'a lui Constantin Brîncoveanu (1688—1714), se alcătuește un tip bine definit de biserică, cu exonartexul deschis, pe coloane, cu arcade oarbe în „boudin” pe două rînduri suprapuse și despărțite de un brîu în formă de frînghie sau de tor, precum am mai văzut și la biserica episcopală din Curtea-de-Arges.

Chenarele gotice ale ferestrelor și ușilor dispar și găsim în locul

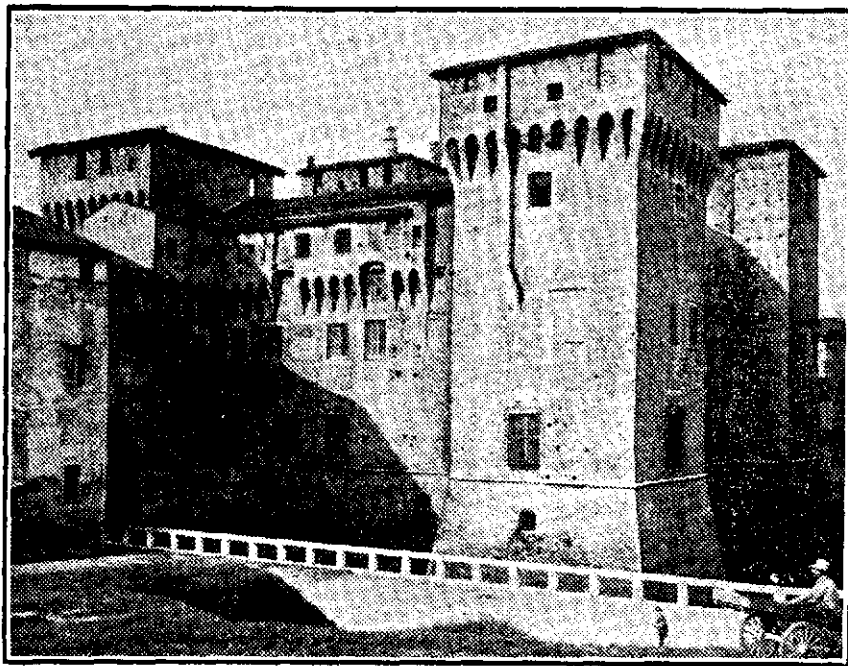
or chenare cu frunze late și flori mari, larg tratate — răsuneț îndepărtat al Renașterii italiene, — care sînt una din caracteristicile vremii. Acest stil este acel al clădirilor din veacul al XVIII-lea și chiar din începutul celui de al XIX-lea până cînd, supt influența definitivă a arhitecturilor occidentale, stilul național dispăre.

Astfel, pe un plan și pe principii bizantine ce dăinuiesc în tot timpul evoluției acestei arhitecturi, se altoiesc neconținut — după capriciul Voevodului — clădiri cu tendințe străine, eterogene, care încetînd odată cu voința care le plăsmuise, n'au întrerupt totuși evoluția firească a stilului bisericesc muntean. Ele n'au izbutit decît tîrziu să le întipărească ceva din caracterul lor, adăogîndu-le unele din elementele lor și ajunghind astfel a alcătui un stil deosebit și unitar.

Istoria arhitecturii bisericești moldovenești este cu totul deosebită și evoluția ei mai regulată.

Cea mai veche biserică păstrată, aceea din Rădăuți, a cărei dată de clădire este destul de nesigură (între 1360 și 1400), e o biserică românească, foarte modestă, dar care are totuși acum separația clasică bizantină în naos și pronaos. Apoi aflăm biserică — de asemenea foarte modestă — a Sfintei Treimi de la Siret, unde se regădesc influențe sîrbesti, între altele planul triconc. E vremea (sfîrșitul sec. al XIV-lea) cînd călugării sîrbi aduc în Țara-Românească și în Moldova cultura lor bisericească și artele lor. Alexandru-cel-Bun (1400—1433) clădește pentru soția sa catolică o biserică în întregime gotică. În fine după această dibuire, după aceste începuturi nesigure vedem desprinzîndu-se, în timpul Domniei lui Ștefan-cel-Mare, eroiul național al împotrîvirii față de Turci (1457—1504), un tip de biserică bine determinată care va evolua răpede în așa fel încît în ultimii ani ai lungii lui Domnii, ne aflăm în fața celui mai perfect tip al arhitecturii bisericești moldovene. Mai bine de douăzeci de biserici, care ni-au rămas din această vreme, sînt mărturiile acestei înfloriri (Voronet, Hirău, Piatra-Neamț). Simplicitatea și armonia liniilor, precum și o logică clară constructivă sînt calitățile ei cele mai însemnate.

Acest tip se dezvoltă în tot tim-

Castelul ducal al familiei Gonzaga din Mantova făcut de Bartolino de Novara (1395).

puț secolului al XVI-lea. Biserica se mărește, se lungeste, fațadele, în loc să fie ca în timpul lui Ștefan-cel-Mare, cu materiale aparente — piatră și cărămizi smălțuite — sunt acoperite cu frescuri pe exterior.

Ceia ce caracterizează această vreme, e un plan bizantin — aproape întotdeauna cel treflat — și bolți bizantine; dar fațadele sunt lucrute într'un chip gotic. Înălțarea mai mare a bisericilor, în contradicție cu proporțiile bizantine mai scunde, contra-forturile, chenarele ușilor și ferestrelor, profilul acoperișurilor, toate aceste elemente sunt gotice. Explicația firească se află în legăturile Moldovei cu țările vecine: Ungaria și Polonia.

Din amestecul acestor elemente — atît de disparate în aparență — s'a născut stilul moldovenesc, care a știut, contopindu-le, să creeze ceva într'adevăr unitar.

Apoi dela începutul sec. al XVII-lea se resimte influența nouă. Planurile și fațadele muntene încep să modifice bisericile moldovenești, apoi alte influențe mai meridionale și mai îndepărtate se arată; elemente georgiene, otomane și chiar rusești pătrund în ornamentație. Deși două din cele mai vestite clădiri ale Moldovei, Dragomirna (1600) și Trei Ierarhi din Iași, 1645, aparțin acestei perioade, totuși ea este o epocă de decadentă. Liniile nu mai au nobila simplitate, nici ar-

monia veacurilor precedente și prea imbielsugata lor împodobire mărește încă mai mult aceste defecte.

Apoi vin elementele occidentale. În sec. al XVIII-lea stilul italian corcî, care s'a răspîndit asupra Răsăritului Europei, înlocuiește vechiul stil moldovenesc, și aceasta dispăre cu totul.

Se vedește astfel clar un neîndoiios paralelism, plin de interes, între evoluția arhitecturii moldovenești și istoria țării.

Pictura murală este întregirea firească a orîșicării bisericii românești. Cît timp zidurile sunt acoperite cu podoaba lor — cu frescuri —, ea nu este privită ca sfîrșită; în unele vremuri, în sec. al XVII-lea în Moldova, la sfîrșitul sec. al XVII-lea și în sec. al XVIII-lea în Muntenia, s'a zugrăvit părețele și pe din afară și aceasta alcătuieste una din cele mai originale însușiri ale acestor biserici.

Aceste frescuri au întotdeauna o înfățișare foarte bizantină, orîșicare ar fi influențele străine care s'au manifestat în construcția sau ornamentația sculptată a bisericii.

Cele mai vechi frescuri cunoscute nouă sînt cele ale Bisericii Domnești din Curtea-de-Argeș, descoperite de curînd sub alte straturi de frescuri mai recente. Atît din punctul de vedere al facturii, cît și din punctul de vedere iconogra-

fic, ele prezintă un interes deosebit și sunt socotite printre cele mai de seamă producții bizantine, de acest fel ale veacului al XIV-lea.

Ele se leagă, în mare parte, de ciclul mosaicelor de la Chariè-glamî din Constantinopol, înrudindu-se de aproape cu ele.

Frescurile dela Cozia, dela sfîrșitul veacului al XIV-lea, țin de altă direcție și ele sunt printre cele mai interesante și ajung la o adîncă emoție. Acelea ale bisericii episcopale din Curtea-de-Argeș (dintre care unele sunt expuse) și care datează de pe la anul 1520, aparțin unui stil foarte deosebit, de o mindră înfățișare și plină de măreție.

Influența gotică care s'a manifestat în arhitectură n'a lăsat nici o urmă în frescurile moldovenești. Ele ne arată, pe la 1490—1500, întregi alcătuirii vrednice de luare aminte, atît prin însăși frumusețea lor, cît și prin armonia desăvîrșită a colorilor.

Toate aceste frescuri sunt foarte puțin influențate de arta occidentală, chiar pînă în vremurile tîrzii. În rarele cazuri în care s'au putut semnala unele apropieri, ele se aplică tot atîta, și poate chiar mai mult picturii înseși a Muntelui Athos.

Nu trebuie uitat că frescurile bizantine trebuie considerate dintr'un punct de vedere cu totul deosebit de acel al picturilor occidentale. Pictorii bizantini nu pun preț pe perfecția formelor, ci vor să redea gîndul religios pe care trebuie să-l exprime personagiile lor și scenele ce le reprezintă și ei izbuțesc adesea să dea acestui gînd un sentiment de adîncă emoție. Nu trebuie să ne închipuim, picturi răzlețe, ci zugrăveala întregă, cu tonuri care se potrivesc pe deplin și care sunt înviorate ici și colo de poleiturile cununilor și veșmintelor; trebuie să ni le închipuim în penumbra bisericilor, luminate de făcliile tremurătoare ale candelelor și lumînărilor și atunci ne vom da seama de efectul, adesea măreț, întotdeauna deplin religios, ce-l produc aceste picturi.

Veacul al XVII-lea e o vreme de decadență a frescurilor, atît în Muntenia, cît și în Moldova; aici, spre sfîrșit, sub influența zugravilor greci, mai are loc o ridicare de cîțiva ani.

În Țara-Românească, sfîrșitul secolului al XVII-lea este martorul

unei adevărate renașteri. E un stil mai *fraged*, figurile mai puțin severe, adesea surizătoare; mișcărilor sunt mai mlădioase și mai vioaie; grija efectului decorativ e mai mare, și o nouă ornamentație se arată. Acest stil nou, corespunzător apariției stilului arhitectural brâncovenesc, caracterizează întregul veac al XVIII-lea și-l regăsim chiar cu unele din frumoasele sale însușiri la începutul sec. al XIX-lea.

Pictura icoanelor are o evoluție mult mai puțin limpede și e cu atît mai greu de judecat — în starea de față a cunoștințelor noastre — cu cît numărul icoanelor ce ni s'au păstrat e destul de restrîns, mai cu seamă în Moldova.

Se poate spune, în general, că parte din ele urmează de aproape stilul și principiile frescurilor, iar altele sunt puternic influențate de zugrăvii străine, de pictura occidentală, mai ales, nu în ceea ce privește factura, dar compunerea și mișcarea.

Această influență, în genere italienească, se resimte în Țara-Românească încă dela începutul sec. al XVI-lea. Mai tîrziu, în veacul al XVII-lea, se arată influența rusească, mai ales în Moldova. Secolul al XVIII-lea, care a produs, în Muntenia, un șir de icoane dintre cele mai interesante și adesea foarte frumoase, n'a dat în Moldova decît produse mediocre.

După obiceiul oriental, icoanele sunt foarte des acoperite cu metal bătut și lucrat de obicei cu argint alb sau aurit, care lasă descoperite numai fața și minile.

Această îmbrăcăminte devine ea însăși o icoană, pe care ornamentația și subiectele secundare iau des mai multă importanță și prezintă mai mult interes decît pictura ce o ascund. Într'un stil asemănător sunt tratate, de obicei, legăturile Evangheliilor și Psaltirilor din mănăstirile noastre.

Obiectele de metal prețios, din tezaurele mănăstirești, potine, candelă, cădelnițe, discuri, cruci, chivoturi, ne arată toate deosebita tehnice cunoscute ale argintăriei: metal lucrat cu ciocanul în primul rînd; ciselat, turnat, lucru de fir (filigrană); smalturile sunt mai rare, iar, în ceea ce privește ripidele, — și printre cele mai frumoase trebuie socotite cele dela Putna, din sec. al XV-lea, în filigrană și lucrate cu ciocanul — ele sunt

din cele mai interesante, atît prin caracterul lor arhaic, cît și prin frumosul efect decorativ.

Influența străină, gotică, se resimte încă din primele secole: mai ales mai multe cădelnițe, lucrute probabil de argintarii din Transilvania, se asemănă mult de ceea ce se lucra în centrul și occidentul Europei.

În Muntenia, în vremea lui Brîncoveanu (ultimii ani ai sec. al XVII-lea și sec. al XVIII-lea), argintăriile, care iau un mare avînt, participă, în chipul cel nou, la acest fel de renaștere și introduc, prin intermediul argintarilor ardeleni, un stil floral din cele mai bogate, indirect inspirat de barocul italian, care mai mult sau mai puțin modificat, orientalizat într'un anumit fel, a produs obiecte, — mai ales candelă, din cele mai frumoase.

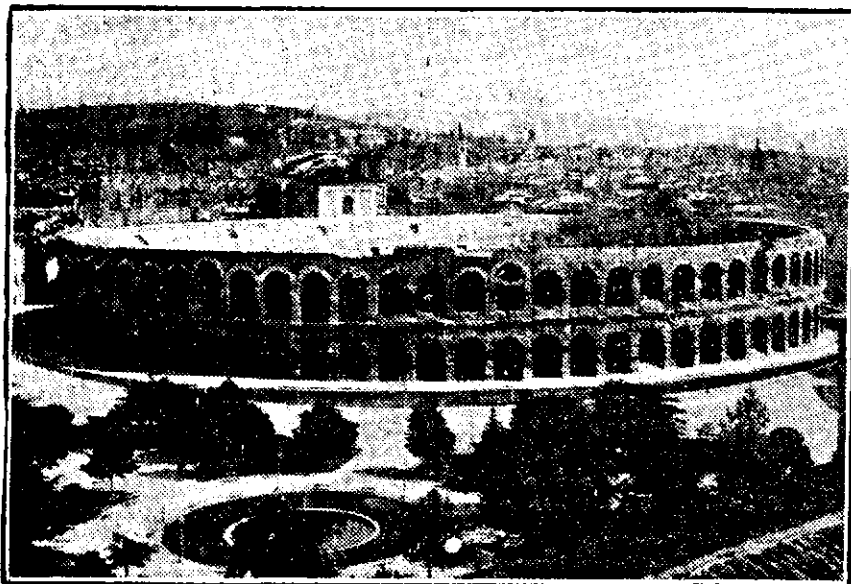
Ușile, obiectele de mobilier: scaune, strane, tetrapoade, sunt din lemn lucrute, sculptate, adînc săpate (à jour) și mai întotdeauna zugrăvite și poleite. Numărul obiectelor vechi care ni-au rămas e foarte restrîns și acele frumoase catapetesme, executate într'un stil care, cu oarecare variații, s'a întins asupra întregului Orient creștin al Mediteranei, datează de-abia de la sfîrșitul sec. al XVII-lea.

Aceste temple cu ornamentație simbolică, foarte bogată, prea încărcată chiar, cînd sunt privite în parte, au totuși o minunată înfățișare decorativă atunci cînd sunt la locul lor, în misterioasa penumbră a naosului, atunci cînd poleiturile, ceva șterse de fumul cădelnițelor, prind, ici și colo, lumina lumînărilor.

Unele uși mai vechi au particularitatea de a reprezenta scene religioase în baso-relief, ceea ce e totdeauna rar în domeniul bizantin.

În fine printre tezaurele minăstirilor noastre pot fi socotite printre obiectele cele mai scumpe tesăturile brodate, măfășurile, catifelele, brocartele, aierele, acoperemintele de mormînte, veșmintele preoțești, patrafirele, bedernițele.

Obiecte ca patrahirul și bedernița dela Tismana (sec. al XIV-lea, patrahirele și aierele cusute cu fir și mărgăritare, dela Putna (sec. al XV-lea), daruri ale lui Ștefan-cel-Mare către biserica ce trebuia să fie gropnița sa, acoperemintele dela sucvița, ale Movileștilor, dela sfîrșitul sec. al XV-lea sunt desigur so-

Amfiteatrul și arena dela Verona

cotite printre cele mai interesante și mai frumoase lucruri ce ni le-a lăsat moștenire acea vreme.

Intr'un ordin de idei ceva mai special, manuscrisele nu sunt mai prejos de sculele mănăstirilor. Literele împodobite, chenarele, în fine paginile zugrăvite cu chipurile evangheliștilor, (astfel cum îi vedem în Evanghelia mănăstirii Neamț, dela 1425 sau din acea dela Putna, de asemenea din veacul XV-a) dau dovada uneii arte desăvârșite și sigure de ea însăși.

Oricât de interesante ar fi construcțiile militare și civile, ele nu pot fi alăturate căădirilor bisericesti. Avem, ce-i drept, rămășițe mărețe de cetăți și de pitorești case de țară; dar numai pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea ele încep să ca pete în Muntenia, o latură artistică în sine însăși, palatele, ruinate, ale lui Brincoveanu sunt socotite printre cele mai interesante prin grija decoratiei și prin noile tendințe ce le reprezintă. Dar și aici, de la sfârșitul sec. al XVIII-lea influențele occidentale, barocul corcit și un stingaciu stil „empire“ au izgonit arta națională.

Tradus de D-ra Balș

Abonamentele la Universul Literar, Ziarul Științelor Populare și Veselia fiind cu premii se fac numai pe un an și costă 210 lei fiecare.

Casa lui Tudor

D. profesor Iorga a primit scrisoarea de mai jos.

Interesele ocupațiunii mele ducându-mă pe meleagurile unde a copilărit acela care este cu adevărat desrobitorul Românișmului de sub împilătorii străini, am vizitat pentru prima oară căscioara din Vladimir-Gorj, simbol, cu atît mai elocvent în aceste timpuri, cînd fiecare din noi trebuie să-l poarte în inimă pentru trezirea conștiinței naționale.

Dar mare-mi fu mîhnirea la vederea umilei căsuțe, transformată azi în bucătărie și celar. Căci, dacă o nenorocită scînteie ar rătăci printr'un ungher al birnelor de peste o sută de ani, s'ar nimici și această icoană a noastră.

Nu am avut fericirea să iau parte la sărbătorirea din Vladimiri de acum patru ani—atunci fiind student funcționar în București — și să aud hotărîrile exprimate și promisiunile făcute de cei în posibilitate a face cava pentru mutarea colibeii în locul unde a fost prima oară așezată, transformînd-o într'un frumos monument istoric și cu ajutorul unui mic muzeu național.

Promisiunea reprezentanților guvernului și națiunii din acel timp s'a sfîns ca focul de paie, căci, în afară de neînsemnta sumă de lei 50.000, donată de Cameră și depusă la o bancă din Tîrgul-Jiului, starea lucrurilor de atunci nu s'a schimbat într'u nimic. Neputem

s'a prelungit atîta că s'a întîmplat în acest timp și moartea strănepotului „Domnului Tudor“, Constantin Vladimirescu care a murit cu durerea în suflet că și-a lăsat în sărăcie copiii, cărora ajutorul promis atunci, astăzi li-ar fi de mult mai mare folos.

Se spune că în prezent legiuirile nu permit mamei tutoare înstrăinarea căsutei, avînd și copii minori, dar eu cred că s'ar putea face o înlocuire de valori cu autorizația tribunalului, avîndu-se în vedere scopul frumos.

Fată de acestea, prea mult stimat profesor, pentru a se înfăptui hotărîrea ce a-ți luat acum patru ani, dar care nu s'a putut realiza — cauza fiind resursele materiale după cum arătați în articolul „Grija monumentelor istorice“ din „Universul Literar“ No. 23 din 1925, — vă rog să luați în samă această sinceră scrisoare și să adresați cîteva rînduri de povătuire și îmbărbătare preotului Gr. Diaconescu din Vladimiri-Gorj, un înimos român care face parte din comitetul de inițiativă de la numita serbare și care este în măsură să ducă la bun sfîrșit opera început ca proiect.

Mi-am îndreptat strigătul de alarmă către d-voastră, singurul chemat în această chestiune și în aceste timpuri de lăcomie materială, convins că nu veți lăsa în peire micul semn al unei revoluțiuni curat naționale.

Primiți, vă rog, d-le profesor, respectoase salutări și umilul meu devotament.

DUMITRU CARTIANU
Gorjan, delegatul Centralei băncilor populare în jud. Gorj, Str. Unirii 72, Tîrgul-Jiului.

Universul Literar

Cuponul Nr. 11.

Strângeți complet aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului“ printre cari 2 CASE. și 2 VILE.

— Tragerea în toamnă —
Citiți în „Universul“ lista premii-

CARTI ȘI REVISTE

Mihail Sadoveanu. — *Privești dobrogene*. O carte nu numai frumos scrisă — afirmația nici n'ar mai avea rost — dar și extrem de interesantă. Sunt descrieri de lucruri, însemnări asupra neamurilor ex-trea de variate care și-au trimis frânturi până'n Delta. Este un carnet de drum? Ar fi, dacă varietatea bucăților și felul mereu altul de a le trata n'ar face ca opera aceasta să scape oricărui etichetării. Renunțăm și noi la o asemenea operație; mulțumindu-ne a arăta cât este de interesantă, insistând apoi asupra frumusețelor ei.

Nimeni — după cum constată'n prefață și autorul — nu a căutat să îndepărteze din sufletul publicului român ignoranța și aproape indiferența față de o provincie socotită'n general ca un pământ sterp, fără farmec, aproape barbar și cu o viață fără niciun Dumnezeu.

Și — Doamne! Dobrogea și Delta au văzut și văd și acum trăind într'un amestec amețitor cele mai felurite neamuri: toate semințiile din Europa și Asia și au aci reprezentanții lor. Oglindirea în mod viu a sbuciumului de viață a acestor neamuri — cu nepripita, dar statornică infiltrare de clipă cu clipă a elementului român, care în provincia aceasta este mai numeros decât toate celelalte — este primul merit al d-lui Sadoveanu: interesant din punct de vedere național, impresionant ca frământare de viață românească.

Se adaugă la aceasta: portrete de eroi neștiuți și nebănuți, unii simbolul cel mai înduioșător al căderii din mări de altă dată, alții personificând desăvârșit pe „cuceritorul” oprind ani de zile mersul legilor, și asta nu cu cine cît de misterioase forțe, ci doar c'un zîmbet dulce pe buze, c'o înfinită nobleță'n maniere și cu o eleganță minuire a unei nuielușe prin aierul lîmpe de zilei.

Și apoi minunatele descrieri ale Deltei, cu forfotul de viețări nenumărate, cu lișița blîndă, cu stîrcii albi ca zăpada — «domnișoare ale bălții» — cu amănunte asupra epitelor ospete dela malul mării, cu borșul de pește, cel cu totul altfel de cum îl știm noi, și prins în accente de o măreție ce chiamă din morminte și pe eroii homerici.

Și'n fine rechemarea impresionantă a întregii vieți romane, grece, bizantine și slave, care lasă'n su-

fletul nostru un sentiment de tăcută înclinare în fața desfășurării imense, fără nceput și fără sfîrșit.

„Viața Românească.” — Ultimul număr, pe lângă umarea la studii anterioare ale d-lui Ibrăileanu și asupra cărora vom reveni cu o privire de ansamblu, ne aduce două bucăți de poezie: „Suprema glorie” de Demostene Botez, — bucată agreabilă și cu accent satiric cum nu ne obicnuise d-sa, — și „Odi-seia” de G. Topirceanu parodie în versuri antice la epopea lui Homer, bucată cu mult humor și care ne trimite gîndul spre admirabilul „Infern” al aceluiași.

Revista ieșană își începe volumul cu «Sfintele amintiri» de Mihail Sadoveanu, bucată care — într'un stil stăpînit, concis și colorat — învie cu extraordinară putere înepăturile creștinismului, cu lupta nentreruptă și dumnezeiasca jertfire a lor pentru cuvîntul Mintuitorului.

(D. Bogdan-Duică își continuă contra colegului său N. Iorga atacurile absolut copilărești, cari nu pot trezi decât un ușor zîmbet, regrete puține și mai ales urări de completă liniște sufletească. O constatare însă: e așa de puțină literatură în „știința despre literatură” a neobositului erudit clujean! — N. R.)

George Vălsan. — *Grădina Pă-răsiță*. (Cluj, 1925).

D-l Vălsan, care și-a asigurat un loc frumos în știința românească, a fost printre primii debutanți literari ai „Sămănătorului”. Identificîndu-se cu atmosfera națională pe care o impunea revista de sub conducerea d-lui Iorga, d-l Vălsan a publicat în „Sămănătorul” și după dispariția acestuia în „Convorbiri Literare” și „Ramuri” o serie de poezii în care critica vremii remarcase mai ales talentul descriptiv. De atunci d-l Vălsan a tipărit un fragment de roman care a fost discutat și a trezit serioase nădejdi.

De curînd d-l Vălsan și-a strîns în volum versurile de odinioară. Astfel adunate în mănunchiu, ele pot caracteriza pe autor și-i pot preciza locul în mișcarea sămănătoristă.

D-l Vălsan este un poet de atmosferă și de descriție de natură.

Legătura cu pămîntul și istoria țării sunt caracterele esențiale ale inspirației sale.

Limbă bogată, ritm robust, uneori imagini fericite subliniază talentul său. Poetul nu este însă un liric. Sentimentul e în deobște inexistent sau, cînd există, destul de simplu și lipsit de nuanțe, care de fapt constituie partea originală a liricului.

Criticii de atunci nu s'au înșelat. D-l Vălsan avea toate însușirile unui poet epic. Ar fi putut fi un sobru și viguros prozator.

Totuși din volumul acesta desprindem sonetul ce urmează, care nu e lipsit nici de simțire, nici de culoare și unitate:

*Pe culme buciumele nu mai sînd. —
Tot cerul pare o câmpie'n floare
Prin care'ncet se plimbă, visătoare,
Fecioara umbrei, strălucita lună.*

*Din cînd în cînd se-aude ca o che-
[mare
Cascade'n munți. Și parcă vor să
[spună
Că zine'n luminișuri se adună,
Căsa'nceput a nopții serbătoare.*

*Un inger alb alunecă din stele...
O, de-aș putea comorii tui de vis
S'adaug florile iubirii mele!*

*Să le presare'n somnul tău,
[aproape...
Tu să nu știi de cine-au fost
[trimise
Și un dulce plîns să-ți ti m're'!
[pleoape....*

Gr.

Clîșeele din acest număr înfățișează frumoasa și influenta fiică născută lui Dimitrie Cantemir, pribeag, din căsătoria lui cu princesa Trubețcoi.

În *Revista Istorică* ce stă să apară se poate găsi povestea vieții ei.

În ni trecut s'a pus din greșeală notița supt mormintele dela Verona. Ele sînt ale nobililor stăpîntorii della Scala (Scaligeri) și nu a eruditului mai nou Scaliger. N. I.

A apărut și s'a pus în vinzare la toate librăriile din țară „*Femele cu două suflete*”, piesă în trei acte de Ion Șan Giorgiu.

Citiți ziarul
Științelor și Călătoriilor